

УДК 658

А. Л. Шутенко

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИБОРУ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

Метою статті є дослідження і обґрунтування ключових проблем вибору системи управління політикою інноваційного розвитку міського комплексу. Доведено, що міський комплекс, як складна багатоелементна динамічна організаційно-економічна система, потребує всебічного підходу до вирішення проблеми управління.

Обґрунтовано висновок, що в основу вирішення цієї проблеми мають бути покладені концептуальні засади, що відповідають стратегії і принципам формування та критеріям ефективного управління територіальними утвореннями, враховуючи їх економічну природу.

Ключові слова: функції міста, міський комплекс, суб'єкти господарювання, місцеве самоврядування, корпоративне управління, якість життя.

Постановка проблеми

Актуальність даної проблеми полягає в її визначальній ролі головної основи забезпечення життєдіяльності міста.

У статті визначено принципи на яких має вирішуватися проблема вибору системи управління політикою інноваційного розвитку міста (міського комплексу). Ефективність функціонування міського комплексу, що підтверджують дослідження, в значній мірі залежить від досконалості системи управління. Концептуальний підхід до формування системи управління інноваційним розвитком міста (міського комплексу) орієнтує на вирішення питань наукового обґрунтування нових підходів і технологій управління, механізмів, спрямованих на використання інтелектуального, інформаційного, організаційного ресурсів, переваг місцевих факторів розвитку економіки міст і регіонів, про що йдеться в даній статті.

Аналіз досліджень і публікацій

Проблемні питання управління містом (міським комплексом) досліджувалися багатьма вітчизняними і закордонними науковцями, серед них: Бабаєв В.М., Бубенко П.Т., Бережна А.Ю., Григорович А.В., Димченко О.В., Мамонов К.А., Карлова О.А., Клебанова Т.С., Онищук Г.І. та інші [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Аналіз наукових досліджень і літературних джерел свідчить про те, що проблема оптимізації пріоритетних напрямків управління політикою інноваційного розвитку міст (міських комплексів) оста-

точно не вирішена, актуальна і потребує подальшого дослідження і вдосконалення.

Мета та завдання статті

Організаційно-правову основу системи управління розвитком міського комплексу визначено в Конституції України, Законах України "Про місцеві державні адміністрації", "Про місцеве самоврядування в Україні", Указах Президента України, постановках Кабінету Міністрів України.

Ключовою проблемою управління міським комплексом є запровадження нових форм управління. Ефективне управління міським комплексом на потребує розробки інвестиційних та виробничих програм, впровадження моніторингу діяльності підприємства, що дасть змогу органам місцевого самоврядування реалізувати власні повноваження, щодо забезпечення якості життя населення.

Метою дослідження є формування концептуальних засад вибору пріоритетних напрямків управління системою інноваційного розвитку міського комплексу.

Для досягнення поставленої мети вирішуються завдання:

систематизація теоретичних положень щодо визначення управління міським комплексом;

розробка моделі інформаційної системи управління міським комплексом на основі інноваційного розвитку м. Харкова;

характеристика системи комплексного управління інноваційною політикою науково-технічного розвитку міста.

Виклад основного матеріалу дослідження

Створення нових систем управління розвитком міського комплексу має базуватися на Законах України, враховувати інтереси населення та територіальної громади в цілому, як власника комунального майна, підприємств, організацій різних форм власності.

Управління міським комплексом по своєму змісту, структурі, галузевій складовій відносяться до складних, багатоелементних, динамічних, організаційних систем не є аналогом розгорнутого переліку вимог, що ставляться до міського середовища. Такий спрощений підхід не відповідає вимогам, що ставляться до систем управління і нереальний щодо його реалізації з наступних причин.

По-перше, у перелік вимог потрібно було внести так багато пунктів, що користуватися ними в практичній роботі було б неможливо.

По-друге міський комплекс, як система є багатоелементною. Суб'єкт і об'єкт тут часто міняються місцями, багато з вимог, що ставляться до системи управління міським комплексом, зумовлені історично і змінюються з часом. Тому перелік вимог не може бути постійним, він мав би безперервно змінюватися. Крім того перелік вимог доводилося корегувати по мірі того, як будемо одержувати більш повні знання про людину, середовище та їх взаємодію між собою.

Виходячи з вище викладеного, в основу наукового управління системою інноваційної політики науково-технічного розвитку міста має бути покладено гнучку систему управління, що включає класифіковані положення, методи й фактичні відомості, тобто такі концептуальні засади управління, які враховували особливості формування та критерії ефективності управління територіальними утвореннями, враховували їх економічну природу.

Досліджуючи проблему пов'язану з управлінням міським комплексом, з метою більш переконливого уявлення, доцільно звернутися до історії наукового обґрунтування цього поняття.

Так, Ж. Шабот [8], ім'я якого тісно пов'язане з поняттям функції міста, визначив її як "зміст існування міста і, отже як критичний розмір діяльності, що оправдую його існування і розвиток, і забезпечую необхідні ресурси для життя". Поняття функції міста, таким чином, безпосередньо залежить від відносин, які місто підтримує із зоною впливу і з іншими містами, тому залежить від інформації про мережу міст.

У свою чергу П. Жорж [9] доповнює це поняття, виділивши:

- функції сукупності міст країни, як показники рівня й характеру розвитку країни;
- розміщення функції всередині міста;

- функції кожного міста.

Функції міста і його господарський комплекс пов'язані простором, у першу чергу з природним середовищем, що відповідає класичному розумінню географічного положення міста. Крім того виникає вплив і з боку власне міського простору, оскільки місто, особливо велике, виконує декілька функцій, для яких критерії локалізації різні.

Економісти надають меншого значення функціям міста порівняно з їх економічною базою. Економічна база міста – це його націлена зовні діяльність. Кількісні методи дозволяють класифікувати міста за їх господарським комплексом, виміряти базу і містообслуговуючу зайнятість, доповнивши це поняття просторовою ієрархією видів діяльності в місті що характеризується особливістю міського комплексу.

З іншого боку міський комплекс – це сукупність взаємозалежних суб'єктів господарювання включаючи органи державної влади і місцевого самоврядування, відносно яких спрямовані на вирішення загальної мети – забезпечення потреб населення з використанням необхідних ресурсів, джерел та інфраструктури. При цьому міста виступають одночасно джерелом влади і суб'єктами господарювання. Основою господарської діяльності міста, його органів влади і суб'єктів господарювання являється міське господарство.

Недосконалість систем управління інноваційною політикою розвитку міст, нерозвиненість ринкової інфраструктури, незадовільний фінансовий стан, високий рівень витрат, аварійність основних фондів свідчать про системну кризу міського господарства, вимагають його радикального реформування.

Аналіз стану і причин кризи, практичного досвіду і наукових досягнень дають можливість теоретично й методологічно обґрунтувати основні напрямки і практичні шляхи удосконалення системи управління, створення ефективного організаційно-економічного механізму функціонування міського господарства.

Структурні зміни форм власності, формування реального власника в системі міського господарства створюють основу ринкових відносин, залучення громадян до управління і збереження житла, основних фондів комунальної власності. Розуміння то, що послуга це товар за який потрібно платити, стало ідеологією економіки міського господарства.

Пріоритетними напрямками подальшого реформування міського господарства мають бути:

- створення фінансово кредитного механізму функціонування галузі, забезпечення самодостатнього фінансування та бездотаційності;
- створення механізму ринкових відносин в житлово-комунальній сфері, формування єдиної

фінансової та соціальної політики на території самоврядування;

- ефективна енергозберігаюча політика;
- впровадження сучасних інформаційних систем управління пріоритетними напрямками інноваційної політики розвитку міського комплексу.

Міське господарство має свої специфічні особливості, головні з яких:

- відсутність взаємозв'язку між завданням підприємств у вирішенні загального завдання житлово-комунального обслуговування;
- організаційна побудова структур управління за територіальними і галузевими ознаками;
- нерівномірність попиту та задоволення потреб у послугах підприємств міського господарства.

Наведені особливості характеризують міське господарство як складну багатоелементну систему,

специфічні особливості якої необхідно враховувати при створенні моделі сталого функціонування підприємств галузі.

Складові елементи організаційно-економічної моделі управління розвитком міського комплексу і його головної складової, міського господарства, мають бути націлені на досягнення головної мети: оздоровлення фінансового стану, створення реальної системи скорочення витрат ресурсів, підвищення ефективності діяльності підприємства, залучення інвестицій.

Таким чином для стабільної роботи міського господарства необхідно реалізувати не тільки технічні заходи, але й створити організаційно-управлінські і фінансові механізми.

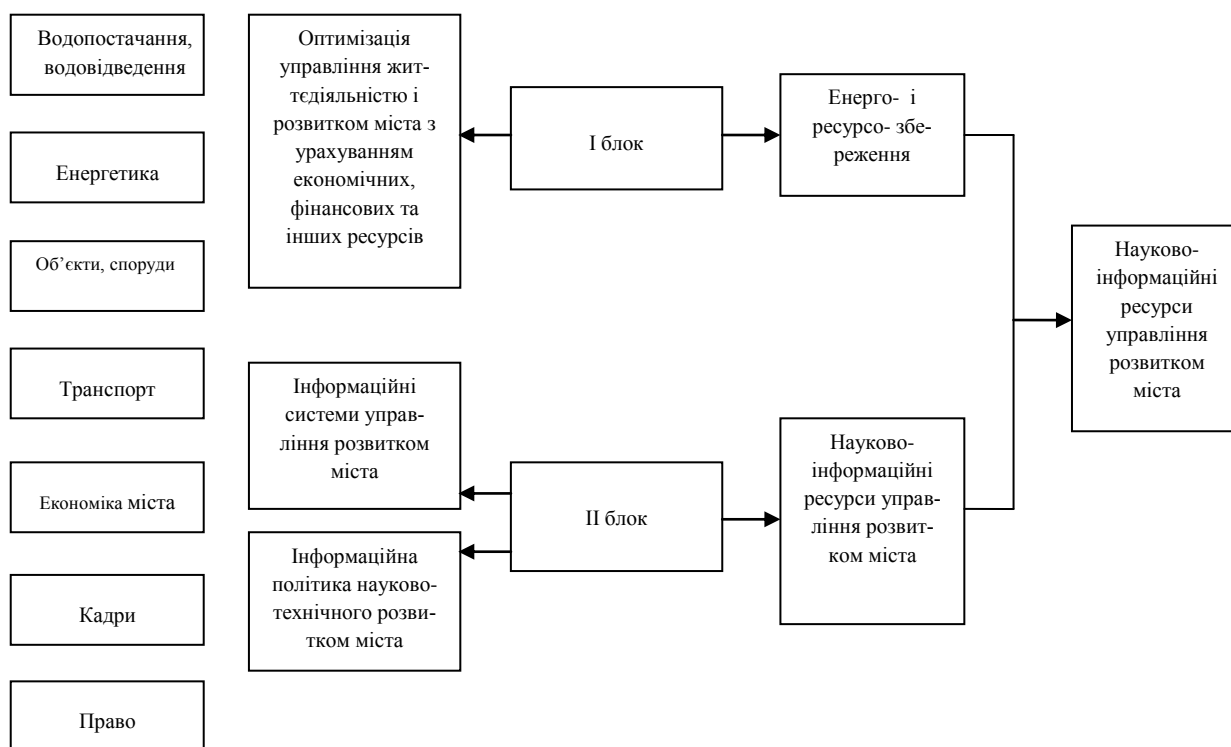

Рис. 1. Модель інформаційної системи управління міським комплексом на основі інноваційного розвитку міста Харкова

Проведені дослідження показують, що першочерговими заходами щодо оздоровлення фінансового стану і стабільної роботи підприємств міського господарства мають бути:

- забезпечення оплати споживачами за отримані послуги в повному обсязі, ліквідація накопиченої дебіторської й кредиторської заборгованостей;
- забезпечення прозорості системи формування цін і тарифів на комунальні послуги, шляхом публічного обговорення, персоналізованого інформування споживача;

- забезпечення цільового використання складових тарифів для модернізації та розвитку підприємств та основних фондів;

- формування фінансово-кредитної системи розвитку і модернізації міського господарства на території самоврядування;
- соціальний захист населення, удосконалення системи надання пільг і субсидій.

Утримання міського господарства в його нинішньому стані непосильно як для бюджетної сфери, так і для споживачів послуг.

Таким чином, головними учасниками економічних відносин стають безпосередньо підприємства-виробники і споживачі комунальних послуг.

Наведені вище рекомендації щодо першочергових заходів по оздоровленню фінансового стану і, як наслідок, стабільної роботи підприємств міського господарства співпадають з висновками проведених досліджень фінансового стану і організаційної діяльності комунального підприємства “Харківводоканал” [3,10].

В висновках авторів дослідження сказано:

- найбільшою загрозою фінансової кризи підприємств є стійка тенденція зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей, що в значній мірі є наслідком відсутності на підприємстві системи прогнозування й управління цими процесами;
- задоволеність споживачів якістю комунальних послуг показує, що населення вдовольняє свої потреби, але незадоволене співвідношенням якості та тарифів (при низьких якісних параметрах має місце завищений рівень тарифів, що супроводжується досить низькою платоспроможністю населення);
- непрозорість системи формування цін і тарифів шляхом публічного обговорення, персоналізованого інформування споживачів послуг.

Наведені висновки авторів досліджень [3,10] переконливо показують, що недооцінка ролі системного підходу до управління і прогнозування тенденції розвитку процесів життєдіяльності підприємства веде до негативних наслідків.

Узагальнюючи результати теоретичних і реальних практичних досліджень дозволяє зробити обґрунтований висновок, що одним із вирішальних факторів забезпечення ефективного функціонування міського комплексу належить системі управління інноваційним розвитком територіального утворення.

Науково-методологічні напрацювання в теорії соціально-економічного розвитку дають можливість обґрунтувати оптимальний вибір моделі управління системою розвитку міського комплексу.

На основі вищевикладеного була розроблена, за участю автора статті, модель інформаційної системи управління розвитком міського комплексу (рис.1), що увійшла складовою до планів економічного і соціального розвитку м. Харкова, цільових програм [11,12].

Запропонована модель складається з двох частин: верхньої (I блок) і нижньої (II блок).

Верхню частину системи управління міським комплексом складають загальні відомості, що відносяться до системи управління. Це законодавчі та юридичні положення, директивні установки, нормативи і т.п.

Нижню частину системи управління міським комплексом складають відомості, що відносяться конкретно до даного об’єкта управління. Це відомості про мешканців міста, розміщені тут об’єкти, історичні відомості, матеріали виконаних раніше проєктів, прогнози, наукові дослідження і т.п.

Інформаційні матеріали цієї частини є складовою до єдиної системи “Науково-інформаційна система управління розвитком міста”.

Запропонована концепція розглядає міський комплекс як своєрідну корпорацію населення. Основу корпоративного управління становлять договірні відносини органів місцевого самоврядування з населенням, керівниками підприємств, організацій та установ на базі інтересів сторін-учасників. Структура економіки територіального утворення (міського комплексу) дає уявлення про взаємозв’язки її складових (рис.2).

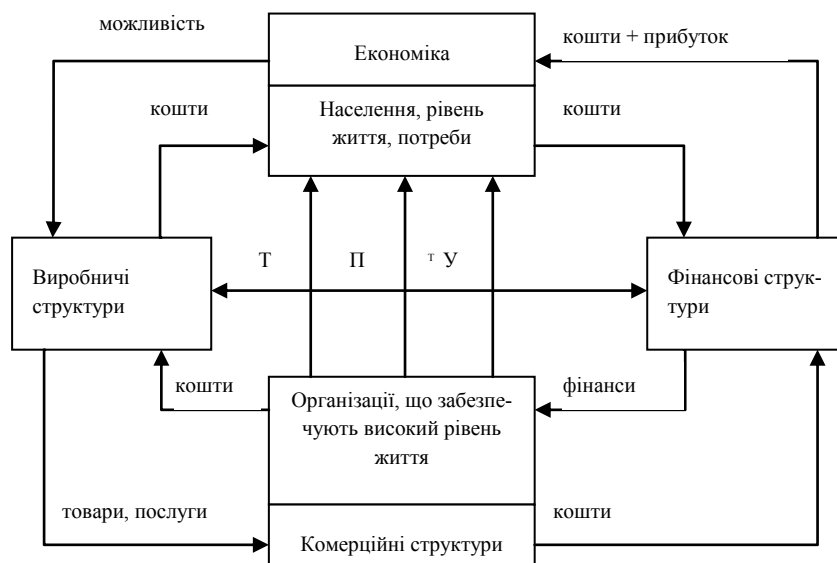

Рис.2. Структура територіального утворення: Т- товар; П – послуга; У – управління

Наведений метод вирішення задач управління системою інноваційної політики науково-технічного розвитку міста (міського комплексу) заснований на комплексному використанні матеріалів верхньої і нижньої частини системи (рис.1).

Для розв'язання конкретної задачі управління розроблено алгоритм рішення, сформовані необхідні дані і директивно-нормативні документи (з верхньої частини системи), необхідну конкретну інформацію (з нижньої частини).

Таким чином, щодо конкретних методів і способів вирішення задач управління інноваційною політикою науково-технічного розвитку міста, то вони залежать від стану інформаційної бази як верхньої так і нижньої частини системи, а також від наявності відповідних програм математичного забезпечення.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підсумовуючи вищенаведене можна зробити такі висновки. Історичний процес підвищення ролі міст, міського способу життя в розвитку суспільства пов'язані з його просторово-територіальною діяльністю. Просторово-територіальна концепція діяльності людей характерна для міського комплексу України.

Формування нової системи розвитку економіки регіонів, особливо міського комплексу, стає найважливішою умовою виходу з кризи, забезпечення сталого розвитку територій і країни в цілому.

Системна криза міського господарства потребує його радикального реформування. Основними напрямами є:

- удосконалення системи управління підприємствами всіх форм власності,
- розмежування функцій влади різних рівнів,
- забезпечення бездотаційності та самодостатнього фінансування,
- ефективна енергозберігаюча політика, радикальна зміна цінової і тарифної політики.

Територіальні утворення мають стати головною ланкою, основними суб'єктами в системі управління містами. На цьому ґрунтуються основи корпоративної організації розвитку території міста, яка вимагає нових методів господарювання для досягнення головної мети – підвищення якості життя населення.

Система комплексного управління інноваційною політикою науково-технічного розвитку міста має базуватися на досягненнях теорії і практики вирішення управлінських завдань.

Література

1. Бабаєв В. М. *Практика муніципального управління [Текст]: навч. посібник / В.М. Бабаєв – Харків, ХДАМГ, 2002. – 311с.*
2. Бубенко, П. Т. *Управління системою модернізації та розвитком житлово- комунальних підприємств [Текст]: монографія / П. Т. Бубенко, О. В. Димченко, А. Д. Кашир ; НАН України, Північно-Східний науковий центр, Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 233 с.*
3. Бережна, А. Ю. *Формування основ управління споживчою лояльністю житлово-комунального господарства [Текст] / А.Ю. Бережна, О. П. Колонтаєвський // Комунальне господарство міст: Наук.-техн. зб. Вип. 129. Серія: Економічні науки. К.: Техніка, 2016. – С.39-45.*
4. Григорович, А.В. *Житлово-комунальне господарство як об'єкт управління [Текст] / А. В. Григорович // Вісник Хмельницького національного університету (Вісник Технологічного університету Поділля). – 2006. – №6. – 166 с.*
5. Димченко, О. В. *Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління [Текст]: монографія / О. В. Димченко; Харк.нац.акад.міськ.госп-ва. – Х.:ХНАМГ, 2009. – 356 с.*
6. Карлова, О. А. *Теорія і практика розвитку інфраструктури міста [Текст]: монографія / О. А.Карлова. – Харків: Видавництво „ФОРТ”, 2010. – 280 с.*
7. Онищук, Г.І. *Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика [Текст]: монографія/ Г.І. Онищук / . – Київ. Науковий світ, 2002. – 500с.*
8. Chabot (Georges) – In.Traite de Geographie urbaine. Op.cit.
9. George (Pierre) – Precis de Geographie urbaine. Op.cit.
10. Димченко, О. В. *Ключові аспекти прогнозування дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємствах ЖКГ (на прикладі КП “Харківводоканал”)[Текст]: стаття / О. В. Димченко, О. О. Рудаченко, Я. М. Хайло, О. С. Бездітко, Є. О. Бородіна; Харк.нац.ун-т міськ.госп-ва. ім. О.М. Бекетова/. – Х.:ХНУМГ,наук.-техн.зб. “Комунальнегосподарствоміст” - №138, 2017, –С. 15-22.*
11. Шутенко, Л. М. *Концепція комплексного соціально-економічного розвитку м. Харкова до 2010 р. [Текст]: програма / Л. М. Шутенко, В. Т. Семенов, Г. В. Ковалевський та інші/. – Х.:ХДАМГ, науч.-техн. сб. “Коммунальное хозяйство городов”, –№ 24, – 2000. –С. 3–43.*
12. Шутенко, Л. М. *Програма розвитку і реформування житлово-комунального господарства м. Харкова на 2003-2010рр. [Текст]: програма / Колектив авторів під керівництвом Шутенка Л.М., Бабаєва В.М., Семенова В.Т./ – Харків: ХДАМГ, 2003. – 205 с.*

References

1. Babayev, V. M. (2002). Practice of municipal government. *Teaching manual*, 311.
2. Bubenko, P.T., Dymchenko, O.V., Kushpur, A.D. (2014). Management of the system of modernization and development of housing and communal enterprises. *Monograph*, 233.
3. Berezhna, A. Ju. & Kolontaevs'kij, O. P. (2016). Formation of management basics of consumer loyalty of public utilities sector. *Utility owners-the economy of cities. Kharkiv national University of municipal economy named. A. M. Be-*

- ketov. *Technical Sciences and architecture. Kharkov*, 129, 39-45.
4. Grigorovich, A. V. (2006). Housing and public utilities as an object of management. *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, 6, 166.
5. Dimchenko, O. V. (2009). Housing and public utilities in the reform process: analysis of design, management. *Monograph*, 356.
6. Karlova, O. A. (2010). Theory and practice of urban development. *Monograph*, 280.
7. Onishhuk, G. I. (2002). Problems of development of an urban complex in Ukraine: theory and practice. *Monograph*, 500.
8. Chabot (Georges) – In: *Traite de Geographie urbaine*. Op.cit.
9. George (Pierre) – *Precis de Geographie urbaine*. Op.cit.
10. Dimchenko, O. V., Rudachenko, O. O., Hajlo, Ja. M., Bezditko, O. S. & Borodina, E. S. (2017). Key aspects of forecasting receivables and payables at utility companies (through the example of “Kharkivvodokanal”). *Utility owners-the economy of cities. Kharkiv national University of municipal economy named. A. M. Beketov. Technical Sciences and architecture. Kharkov*, 138, 15-22.
11. Shutenko, L. M., Semenov, V. T., Kovalevs'kij, G. V. et al. (2010). Concept of integrated social and economic development of Kharkiv until 2010. *Utility owners-the economy of cities. Kharkiv national University of municipal economy named. A. M. Beketov. Technical Sciences and architecture. Kharkov*, 24, 3-43.
12. Shutenko, L. M., Babajev, V. M., Semenov, V. T., (2003). Program of development and reformation of housing and communal services in Kharkiv for 2003-2010. *Program. Kharkiv*, 205 .
- Рецензент:** доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри Земельного адміністрування та геоінформаційних систем К.А. Мамонов, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна
- Автор:** ШУТЕНКО Андрій Леонідович
кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – shutenko@kname.edu.ua

CONCEPTUAL BASES FOR PRIORITY DIRECTIONS' CHOICE OF SYSTEM MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AN URBAN COMPLEX

A. Shutenko

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The purpose of the article is to study and substantiate the key directions of the problems of the choice of a system of management of the policy of innovative development of the urban complex. The necessity of determining the principles upon which the problem of choosing the system of management of the city's (city) policy of innovation development should be solved is proved.

The organizational and legal basis of the management system for the development of the city complex, which consists of the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine "On Local State Administrations", "On Local Self-Government in Ukraine," Decrees of the President of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

It is determined that the city complex, as a complex multi-elemental dynamic organizational and economic system, requires a comprehensive approach to solving the management problem. The model of the information management system developed for the development of the city complex was developed, which became part of the plans of economic and social development of the city of Kharkiv in the form of targeted programs.

The proposed model consists of two parts: upper (I block) and lower (block II). The upper part of the city complex management system consists of general information relating to the management system. These are legal and legal provisions, legislative provisions, norms. The bottom part of the city complex management system is information that relates specifically to this object of management.

The proposed concept considers the city complex as a kind of corporation of the population. The basis of corporate governance is contractual relations between local governments with the population, managers of enterprises, organizations and institutions based on the interests of the parties. The structure of the economy of the territorial formation (urban complex) gives an idea of the interconnections of its components. The method of solving the problems of management of the system of innovative policy of scientific and technical development of the city (urban complex) is proposed based on the integrated use of materials of the upper and lower parts of the system. To solve a specific control problem, an algorithm for the solution, the necessary data and policy documents (from the upper part of the system), necessary specific information (from the bottom) are developed.

The conclusion is based on the fact that the basis of the decision of the problem of the choice of the system of management of the policy of innovation development of the city complex should be based on conceptual principles that are in line with the strategy and principles of formation and criteria of effective management of territorial entities, taking into account their economic nature.

Keywords: city functions, city complex, business entities, local self-government, corporate governance, quality of life.